

ПРАГРАМА

профільнага ўступнага іспыту па дысцыпліне «Методыка навучання літаратурнаму чытанню»

(для выпускнікоў устаноў сярэдняй спецыяльнай адукацыі па спецыяльнасцях «Беларуская мова і літаратура», «Дашкольная адукацыя», «Пачатковая адукацыя»)

I. Агульныя ўказанні

Філолаг — гэта прафесійная кваліфікацыя спецыяліста з вышэйшай універсітэцкай адукацыяй у галіне філалогіі, гуманітарнай навукі аб мовах і літаратурах і аб іх развіцці ў кантэксце культуры (ад старажытнагрэчаскага паняцця *φιλολογία*, што значыць «любоў да слова»). Месца і роля прафесіі філолага ў сучасным соцыуме абумоўлены асноўнымі сферамі магчымай прафесійнай дзейнасці спецыяліста з адпаведнай падрыхтоўкай, да якіх, паводле дзяржаўнага адукацыйнага стандарта вышэйшай адукацыі 1-21 05 01-2013, належаць, у прыватнасці: выдавецкая і паліграфічная дзейнасць; навуковыя даследаванні і распрацоўкі; сярэдняя адукацыя; вышэйшая адукацыя; дзейнасць у галіне радыёвяшчання і тэлебачання; дзейнасць інфармацыйных агенцтваў; іншая дзейнасць у галіне культуры.

Спецыяльнасць вышэйшай прафесійнай падрыхтоўкі — 1-21 05 01 Беларуская філалогія (па напрамках). Напрамкі спецыяльнасцяў – 1-21 05 01-01 Беларуская філалогія (літаратурна-рэдакцыйная дзейнасць); 1-21 05 01-03 Беларуская філалогія (дзелавая камунікацыя).

Асноўнай мэтай уступных выпрабаванняў па методыцы навучання літаратурнаму чытанню з'яўляецца ўстанаўленне ў абітурыентаў узроўню ведаў і ўменняў, неабходных для атрымання адукацыйнай падрыхтоўкі па спецыяльнасці 1-21 05 01 Беларуская філалогія.

Уступныя выпрабаванні накіраваны на вырашэнне наступных задач:

- вызначэнне ўзроўню ведаў абітурыентаў у аб'ёме, вызначаным праграмай уступных іспытаў па прадмеце "Методыка навучання літаратурнаму чытанню»;
- выяўленне ступені валодання паняццыйнай мовай у прадметнай галіне «Методыка навучання літаратурнаму чытанню», умення карэктна выкарыстоўваць навуковыя і навукова-метадычныя тэрміны;
- вызначэнне ўзроўню аналітычных здольнасцяў абітурыентаў, іх гатоўнасці ўжываць атрыманыя веды і ўменні пры выкананні экзаменацыйных тэставых заданняў;
- ацэнка ўзроўню пісьменнасці і маўленчай культуры абітурыентаў пры выкананні заданняў адкрытага тыпу.

Мінімальны базавы ўзровень падрыхтоўкі абітурыента ў галіне абранай спецыяльнасці — сярэдняя спецыяльная адукацыя педагагічнага профілю, пацверджаная належным дакументам аб яе наяўнасці. Базавы ўзровень падрыхтоўкі да ўступнага экзаменацыйнага выпрабавання суадносіцца з валоданнем наступнымі апорнымі педагагічнымі катэгорыямі і паняццямі:

адукацыйны працэс; змест навучання; веды, уменні, навыкі навучэнцаў; паняцце і склад вучэбна-метадычнага комплексу; формы арганізацыі вучэбнай і пазавучэбнай работы; мэты навучальнага занятку; тыпалогія і структура ўрокаў; дыдактычныя прынцыпы навучання; метады і прыёмы навучання; формы праверкі ведаў; новыя адукацыйныя тэхналогіі.

Структура профільнага ўступнага іспыту

Авалоданне метадыкай навучання літаратурнаму чытанню грунтуецца на засваенні такіх тэматычных раздзелаў, як:

I. "Агульныя пытанні метадыкі выкладання літаратуры" (у цэнтры ўвагі знаходзяцца аспекты, звязаныя з адметнасцю літаратуры як вучэбнага прадмета, літаратурнай адукацыяй у Рэспубліцы Беларусь, настаўнікам і вучнем як суб'ектамі адукацыйнага працэсу па літаратуры);

II. "Асноўныя заканамернасці навучання літаратуры ў пачатковай школе" (асвятляюцца тэарэтычныя асновы пачатковай літаратурнай адукацыі, прыёмы работы на ўроках літаратурнага чытання і сродкі навучання літаратуры);

III. "Арганізацыя навучання літаратуры ў пачатковай школе" (раскрываюцца этапы працы над мастацкім творам, пытанні маўленчага развіцця навучэнцаў як метадычнай праблемы, пазакласнае чытанне і пазакласная работа па літаратуры, асновы выразнага чытання).

Асноўныя праграмныя патрабаванні да ўзроўню падрыхтоўкі абітурыента па розных раздзелах профільнага ўступнага іспыту вызначаюцца валоданнем адлюстраванымі ніжэй тэарэтычнымі пытаннямі.

II. Патрабаванні да профільнага ўступнага выпрабавання

Змест праграмы ўступных выпрабаванняў

Праграма распрацавана на аснове тыпавых вучэбных праграм, зацверджаных Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь для ўстаноў, якія забяспечваюць атрыманне сярэдняй спецыяльнай адукацыі.

Раздзел 1

Агульныя пытанні metodyкі выкладання літаратуры

Methodыка выкладання літаратуры як навука

Спецыфіка прадмета, змест, мэты і задачы. Міждысцыплінарныя сувязі metodyкі выкладання літаратуры з навукамі гуманітарнага, сацыяльнага, агульнапрафесійнага цыклу, дысцыплінамі профільнай філалагічнай падрыхтоўкі.

Узаемасувязь метадычнай тэорыі і практыкі. Роля педагогічнага вопыту ў развіцці метадычнай навукі.

Літаратура як вучэбны прадмет

Мэта і задачы вывучэння літаратуры на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі. Ўсведамленне вучнямі асаблівасцяў мастацкага адлюстравання свету. Выхаванне сродкамі літаратуры грамадзянскіх, духоўна-маральных пачуццяў. Развіццё эстэтычнага вопыту малодшых школьнікаў. Фарміраванне цікавасці да чытання, пашырэнне кола чытання вучняў, іх начытанасці.

Дзіцячая кніга і яе спецыфіка. Тэматычная і жанравая разнастайнасць твораў дзіцячай літаратуры. Крытэрыі адбору мастацкіх твораў для дзіцячага чытання і вывучэння.

Кампаненты зместу вучэбнага прадмета: літаратуразнаўчыя веды і ўяўленні, чытацкія і маўленчыя ўменні, мастацкае пазнанне рэчаіснасці, вопыт літаратурна-творчай і мастацка-маўленчай дзейнасці.

Склад ВМК для выкладання беларускай літаратуры: вучэбная праграма, навучальныя кнігі для чытання, рабочыя кнігі-сшыткі, навукова-метадычная літаратура для настаўніка, дыдактычныя матэрыялы.

Літаратурная адукацыя ў Рэспубліцы Беларусь

Адукацыйны стандарт вучэбнага прадмета "Беларуская літаратура" (I–XI класы). Канцэпцыя вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне», I ступень агульнай сярэдняй адукацыі. Пачатковая школа як этап бесперапыннай літаратурнай адукацыі. Значэнне падрыхтоўчай ступені ў сістэме літаратурнай адукацыі. Структура і асаблівасці арганізацыі адукацыйнага працэсу па літаратуры на I ступені сярэдняй адукацыі. Улік узроставых асаблівасцей вучняў, узроўню іх літаратуразнаўчай кампетэнцыі.

Змест навучання літаратуры: слуханне, чытанне і аналіз твораў, уласная літаратурная творчасць. Фарміраванне літаратурных ведаў, уяўленняў і чытацкіх уменняў вучняў, неабходных для аналізу і ацэнкі літаратурных твораў.

Атрыманне элементарных звестак літаратуразнаўчага характару. Практычнае засваенне літаратуразнаўчых паняццяў.

Настаўнік і вучань як суб'екты адукацыйнага працэсу па літаратуры

Сучасны настаўнік-славеснік: патрабаванні і сацыяльныя чаканні. Уплыў асобы настаўніка на фарміраванне каштоўнасных арыентацый школьнікаў, грамадзянскасці маладога пакалення. Комплекснасць філолага-педагагічных ведаў. Педагагічная тэхніка і педагагічнае майстэрства. Дыдактычны інструментарый настаўніка-славесніка.

Узроставыя і асобныя асаблівасці развіцця вучняў пачатковай школы. Асаблівасці ўспрымання твораў мастацкай літаратуры дзецьмі малодшага школьнага ўзросту. Сфера чытацкіх эмоцый, чытацкага ўяўлення, асэнсавання твора.

Фарміраванне малодшага школьніка як культурнага чытача. Змест чытацкай дзейнасці. Засваенне элементарных ведаў з вобласці літаратуразнаўства. Практычная накіраванасць і творчы характар навучання. Широкае выкарыстанне ў навучанні твораў розных відаў мастацтва. «Наіўны рэалізм» як асаблівасць развіцця навучэнцаў I–IV класаў.

Уменні і навыкі, звязаныя з чытацкай дзейнасцю, іх сутнасць, спецыфіка. Асноўныя групы чытацкіх уменняў: уменні, звязаныя з успрыманнем літаратурнага твора; аналітычныя і сінтэтычныя ўменні; уменні, звязаныя з ацэнкай мастацкага твора. Асаблівасці слухання і чытання літаратурных твораў у раннім школьным узросце.

Узаемасувязь чытацкіх і літаратурна-творчых уменняў. Асноўныя літаратурна-творчыя ўменні, фармаваныя на аснове чытацкіх уменняў.

Раздзел 2

Асноўныя заканамернасці навучання літаратуры ў пачатковай школе

Тэарэтычныя асновы пачатковай літаратурнай адукацыі

Сукупнасць метадалагічных і метадычных прынцыпаў як тэарэтычная аснова сістэмы літаратурнай адукацыі.

Тэарэтыка-метадалагічныя прынцыпы літаратуразнаўства і дыдактыкі. Прынцыпы навуковасці і цэласнасці ў дыдактыцы і літаратуразнаўстве.

Метадычныя прынцыпы: улік узроставых асаблівасцей літаратурнага развіцця вучняў, асобны характар чытацкай і літаратурна-творчай дзейнасці, сувязь літаратуры з законамі мастацкага мыслення, варыятыўнасць зместу заняткаў. Прынцып адзінства літаратурнага і маўленчага развіцця вучняў.

Актуальныя праблемы навучання літаратурнаму чытання ў пачатковай школе. Асноўныя напрамкі ўдасканалення выкладання літаратуры ў пачатковай школе.

Прыёмы работы на ўроках літаратурнага чытання

Асноўныя віды дзейнасці на ўроках літаратурнага чытання: чытанне ўслых і моўчкі, беглае і выразнае, выбарчнае і самастойнае; завучванне на памяць вершаў і ўрыўкаў з прозы; слуханне, выкананне твораў; аналітычная і ацэначная работа над тэкстамі, праца па развіцці вуснага і пісьмовага маўлення вучняў.

Віды чытання: чытанне ўслых і моўчкі, беглае і выразнае, выбарачнае і самастойнае. Методыка навучання малодшых школьнікаў правільнаму, усвядомленаму, выразнаму чытанню.

Разнавіднасці і месца вуснага аповеду ў практычнай працы настаўніка. Падрыхтоўка і правядзенне ўступнай гутаркі пра жыццё і творчасць пісьменніка.

Складанне анатацый, агляду кніг. Арганізацыя персанальных і тэматычных выстаў кніг.

Асаблівасці працы з мастацкім творам у пачатковых класах.

Метад назірання і пастаяннай увагі да элементаў мастацкай формы. Назіранні над выяўленчасцю і выразнасцю слова, кампазіцыйнымі прыёмамі, жанравымі прыёмамі твораў.

Супастаўленне, яго віды, методыка правядзення.

Праца з ілюстрацыямі да мастацкага твору. Выкарыстанне рэпрадукцый карцін, кадраў дзяфільмаў або кінафільмаў для арганізацыі працы.

Прыёмы, заснаваныя на дамысліванні, фантазіраванні. Творчы пераказ (ад імя аднаго з герояў, з творчым дадаткам сюжэту), аповед па наяўным пачатку тэксту. Слоўнае маляванне героя або карціны прыроды. Складанне сцэнара па творы, інсцэніраванне эпизоду або невялікага твора, драматызацыя і інш. Методыка навучання выкананню работ творчага тыпу.

Сродкі навучання літаратуры

Сродкі навучання — найважнейшы кампанент адукацыйнага працэсу і элемент вучэбна-матэрыяльнай базы. Тэхнічная аснашчанасць педагагічнага працэсу. Тыпалогія сродкаў навучання: друкаваныя; аўдыёвізуальныя і мультымедычныя сродкі. Класіфікацыі наглядных сродкаў па прымеце ўспрымання: слыхавыя, зрокавыя, сінтэтычныя.

Прынцыпы выкарыстання нагляднасці: апора на матэрыял, які вывучаецца, дзейны падыход, прынцып «неабходнай і дастатковай» колькасці нагляднасці, улік псіхалага-узроставых і індывідуальных асаблівасцей вучняў. Дапамога нагляднасці ў разуменні літаратурнага твора, авалоданні тэарэтыка-літаратурнымі ведамі, развіцці маўлення вучняў.

Методыка выкарыстання сродкаў нагляднасці ў розных навучальных сітуацыях. Праца з ілюстрацыямі да мастацкага твора. Выкарыстанне кінаэкранізацый. Аўдыёзапісы на ўроках вывучэння лірыкі. Методыка выкарыстання медыаматэрыялаў. Гарманічнае выкарыстанне разнастайных сродкаў навучання.

Раздзел 3

Арганізацыя навучання літаратуры ў пачатковай школе

Этапы працы над мастацкім творам

Мэты, змест работы, папярэдняя чытанню мастацкага твора. Арганізацыя і правядзенне першаснага ўспрымання тэксту. Успрыманне, выяўленне, усведамленне і ацэнка зместу і сэнсу мастацкага твора. Зместавы і моўны аналіз мастацкага твора. Формы праверкі ведаў. Складанне літаратурных віктарын, крыжаванак і інш.

Вывучэнне мастацкіх твораў у жанрава-родавай спецыфіцы.

Дыферэнцыраваны падыход да вывучэння твораў розных жанраў. Знаёмства з асаблівасцямі розных жанраў літаратурных твораў (загадкі, скорагаворкі, прыказкі, казкі, легенды, быліны, апавяданні, аповесці, байкі, вершаваныя творы). Методыка вывучэння твораў вуснай народнай творчасці малых жанраў. Складанне тэматычных падборак загадак, прыказак, прымавак. Арганізацыя вывучэння былін. Класіфікацыі казак. Асаблівасці методыкі чытання і аналізу народных казак. Уменні, якія пры гэтым фарміруюцца. Вывучэнне літаратурных казак беларускіх і замежных аўтараў. Асаблівасці методыкі чытання і аналізу баек. Аналіз эпічнага верша і праяічнага апавядання.

Асаблівасці методыкі чытання і аналізу паэтычных твораў. Літаратурна-педагагічная класіфікацыя вершаваных твораў, якія вывучаюцца ў пачатковай школе. Аналіз пейзажнай лірыкі. Асаблівасці працы з гумарыстычнымі вершамі.

Прыёмы работы над лірычным творам. Выкарыстанне гуказапісу пры вывучэнні лірычных твораў.

Аповяданні. Літаратурна-педагагічная класіфікацыя аповяданняў.

Методыка чытання і аналізу буйных па памеры твораў.

Віды працы над эпічным тэкстам: складанне плана, пераказы, аналіз эпизоду, вусны аповед пра героя. Методыка навучання розным відам пераказу (падрабязнаму, выбіральнаму, сцісламу). Праца над асэнсаваннем асаблівасцяў дзеючых асоб і ідэі твора. Складанне плана мастацкага твора.

Маўленчае развіццё навучэнцаў як метадычная праблема

Сувязь выкладання беларускай мовы і літаратуры. Фарміраванне і развіццё на ўроках літаратурнага чытання маўленчых уменняў і навыкаў чытання, слухання, гаварэння. Пашырэнне і ўзбагачэнне слоўнікавага запасу вучняў на матэрыяле чытання, фарміраванне ўменняў звязнага выкладу думак, развіццё культуры маўлення навучэнцаў.

Арганізацыя літаратурна-творчай дзейнасці ў сувязі з чытаннем. Першыя крокі літаратурнай творчасці (сачыненне скорагаворак, загадак, невялікіх казак і займальных гісторый).

Пазакласнае чытанне і пазакласная работа па літаратуры

Праблема пазакласнага дадатковага чытання па літаратуры. Методыка пазакласнага чытання. Пашырэнне чытацкага кругагляду вучняў, фарміраванне чытацкай самастойнасці, развіццё цікавасці да чытання кніг, часопісаў, газет, выхаванне актыўных чытачоў.

Планаванне ўрокаў класнага і пазакласнага чытання. Структура ўрока чытання ў пачатковай школе.

Выкарыстанне на ўроках класнага і пазакласнага чытання розных відаў мастацтва (жывапіс, музыка, кіно).

Пазакласная работа па літаратуры. Складанне праграмы літаратурных святаў.

Асновы выразнага чытання

Роля выразнага маўлення настаўніка ў працэсе выхавання і навучання школьнікаў.

Паняцце пра майстэрства мастацкага чытання. Сродкі выразнасці пры чытанні ўслых (паўза, лагічны націск, тон, тэмп). Тэхніка маўлення. Логіка мастацкага чытання.

Асноўныя прынцыпы выразнага чытання, гаварэння. К.С. Станіслаўскі аб працы над словам. Асноўныя задачы чытальніка і апавядальніка.

Літаратурна-мастацкі і выканальніцкі аналіз твораў. Выяўленне сродкаў выразнага выканання твора.

Асаблівасці чытання твораў вуснай народнай творчасці. Тэхніка чытання былін. Выразнае чытанне, гаварэнне казачных твораў. Патрабаванні да выканання баек. Выразныя сродкі выканання лірычных твораў. Асаблівасці выразнага чытання прозы для дзяцей. Выразныя сродкі выканання гумарыстычных твораў.

Прыёмы навучання выразнаму чытання, паслядоўнасць і ўмовы эфектыўнасці працы. Фарміраванне ўменняў выразнага чытання, гаварэння.

Прыклады экзаменацыйных матэрыялаў (тэставых заданняў)

1. Віды работы над эпічным тэкстам — гэта:

- 1) складанне плана;
- 2) пераказ;
- 3) вывучэнне афішы;
- 4) аналіз эпізоду;
- 5) вусны аповед пра героя.

2. Расстаўце у правільным парадку звенні сюжэту:

- 1) кульмінацыя;
- 2) экспазіцыя;
- 3) першы эпізод;
- 4) другі эпізод;
- 5) развязка;
- 6) завязка.

1) _____ 2) _____ 3) _____
4) _____ 5) _____ 6) _____

3. Сродкі выразнасці маўлення пры чытанні ўслых — гэта:

- 1) паўза;
- 2) тон;
- 3) тэмп;
- 4) лагічны націск;
- 5) логіка чытання.

4. Сутнасць прыёму вуснага славеснага малявання —

5. Ахарактарызуйце методыку навучання розным відам пераказу на ўроках літаратурнага чытання.

Форма прад'яўлення абітурыентамі тэарэтычнага матэрыялу на профільным ўступным іспыце ў адпаведнасці са спецыфікай спецыяльнасці — выкананне комплекта з 30-ці тэставых заданняў закрытага і адкрытага тыпу на працягу 80 хвілін.

III. Ацэнка вынікаў профільнага ўступнага іспыту

Вагавы каэфіцыент сціслых тэставых заданняў (№№ 1–29) камплекта з 30 заданняў для пісьмовага выканання пры ацэньванні можа складаць ад 2 да 5 прамежковых балаў, у залежнасці ад колькасці прапанаваных варыянтаў адказу і ступені агульнай складанасці задання.

Максімальны вагавы каэфіцыент заключнага задання адкрытага характару (№ 30), пры ацэнцы выканання якога правяраюцца паўната і правільнасць разгорнутага раскрыцця экзаменацыйнага пытання, пісьменнасць і моўнае афармленне адказу, складае ад 15 да 20 прамежковых балаў, у залежнасці ад шырыні і складанасці пастаўленага пытання.

Паказчыкі ацэнкі ўзроўню падрыхтоўкі абітурыентаў на профільным ўступным іспыце

Колькасць балаў, набраных за выкананне 30 тэставых заданняў	Адзнака
100–91	10
90–81	9
80–71	8
70–61	7
60–51	6
50–41	5
40–31	4
30–21	3
20–11	2
менш за 11	1

IV. Рэкамендаваная літаратура

Асноўная

1. Адукацыйны стандарт вучэбнага прадмета "Беларуская літаратура" (I-XI класы).
2. *Воюшина, М.П.* Методика обучения литературе в начальной школе / М.П. Воюшина. – М., 2010.
3. Вывучэнне літаратуры: пытанні метадыкі / Пад. рэд. В.У. Івашына. – Мінск, 1980.
4. Канцэпцыя вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне». I ступень агульнай сярэдняй адукацыі.
5. *Лазарук, М.* Навучанне і выхаванне творчасцю / М. Лазарук. – Мінск, 1999.
6. *Светловская, Н.Н.* Обучение детей чтению: детская книга и детское чтение / Н.Н. Светловская, Т.С. Пиче-оол. – М., 2001.
7. *Яленскі, М.Г.* Інтэгратыўны падыход да навучання беларускай мове і літаратурнаму чытанню / М.Г. Яленскі // – Пачатковая школа. – 2011. – № 4.

Дадатковая

1. *Антонава, Н.У.* Літаратурнае чытанне: Кантроль навыку чытання і чытацкіх уменняў вучняў: 1–4 класы / Н.У. Антонава. – Мінск, 2012.
2. *Антонава, Н.У.* Узаемасувязь у навучанні аўдзіраванню і чытанню / Н.У. Антонава // – Пачатковая школа. – 2012. – № 2.
3. *Івашын, В.У.* 3 пазіцыі гуманізму: тэарэтыка-метадалагічныя і метадычныя праблемы літаратурнай адукацыі / В.У. Івашын. – Мінск, 1998.
4. Літаратурнае чытанне ў 2 класе / І.А. Буторына. – Мінск, 2012.
5. Літаратурнае чытанне ў 4 класе / Г.А. Галяш. – Мінск, 2010.
6. *Мяжэвіч, В.А.* Пазакласная праца па беларускай мове і літаратуры / В.А. Мяжэвіч, В.А. Буланда. – Мінск, 2007.
7. *Руцкая, А.В.* Методыка выкладання беларускай літаратуры / А.В. Руцкая, М.У. Грынько. – Мінск, 2010.
8. *Светловская, Н.Н.* Методика внеклассного чтения / Н.Н. Светловская. – М., 1991.
9. *Светловская, Н.Н.* Самостоятельное чтение младших школьников / Н.Н. Светловская. – М., 1980.
10. *Туркевіч, В.М.* Творчасці зярняты залатыя...: метады. эцюды настаўніка / В.М. Туркевіч. – Мінск, 1988.